

Mikoláš Aleš a pivo

Z. Susa

II. interní klinika kardiologie a angiologie 1. lékařské fakulty UK a VFN, Praha, přednosta prof. MUDr. Michal Aschermann, DrSc., FESC

Předneseno na II. českém semináři „O vlivu alkoholu na lidské zdraví“, Humpolec, 1.–2. 4. 2005, pod záštitou Medica Publishing and Consulting Brno

Dámy a pánové, když jsem už v minulosti prokázal, že pivo je zdrojem jak české poezie [1], tak české hudby [2], zbývá ohledat vliv piva na počátky českého výtvarného umění.

Mikoláš Aleš (1852–1913) – na rozdíl od našich hudebních velikanů – se nenarodil ani v pivovaru (jako Smetana), ani v hospodě (jako Dvořák). V mládí se k pivu nedostal; rodina obecního písaře v Mirovicích byla tak chudá, že se Mikoláš musel po celou dobu studií živit sám – a to na pivo nebylo. Byl nadaný, ve čtyřadvaceti letech dokončil malířskou akademii v Praze, v sedmadvaceti vyhrál soutěž na výzdobu foyer Národního divadla – to jsou ty lunety, se kterými sice zvítězil, ale nesměl je sám realizovat. Živil se pak převážně ilustracemi časopisů a knih, a to nebylo lehké.

Až ve čtyřiceti letech dostal větší zakázku, která ho proslavila a finančně postavila na nohy. Ve hře bylo samozřejmě pivo – to vytvořilo oblíbeného národního umělce! A bylo to pivo plzeňské! Bohatnoucí plzeňští měšťané stavěli nové činžovní domy a chtěli je mít krásné. Z čeho ti Plzeňští bohatli? Samozřejmě ze zisku svého měšťanského pivovaru! Architekt Rudolf Štech tehdy Aleše pozval, aby vyzdobil průčelí domů (obr. 1), které v Plzni stavěl. Práce bylo tolik, že Aleš pracoval v Plzni dvanáct let (1892–1904), do dneška zůstalo dvaadvacet obrazů na patnácti do-

Obr. 1.

mech! Za dvanáct let práce se vypije nějakého piva; škoda, že Plzeňští o tom nezanechali dokumentaci, byl by to cenný údaj pro současné alšovské badatele.

Za jisté můžeme považovat, že Aleš v době svého plzeňského působení nepil pouze plzeňské. V roce 1899 se jeho plzeňský věhlas rozšířil do Prahy a Aleš byl pozván, aby vytvořil znak tehdy založeného pivovaru v Braníku (obr. 2). Byl to „Společenský pivovar pražských sládků“, postavili si ho sládci malých sta-

rožitných pražských pivovarů. Jistě mistra při práci zásobovali svými speciálními výrobky. Aleš vycházel z cechovního praporece malostranských sladovníků; praporec je z poloviny 18. století, ale znak na něm pamatuje snad Karla IV.

Jsou na něm dvě zkřížené limpy, korunka, která symbolizuje, že znak udělil král, postava patrona sladovníků sv. Václava a dva andělé. Znak je od té doby logem pivovaru a můžeme ho stále obdivovat na hvozdu branické sladovny¹.

Obr. 2.

¹ Hvozd je vysoká budova ve sladovně, v níž se suší slad. Typický komín na ní není komín, nikdy se z něj nekouří; je to „párník“, který odvádí vlhký vzduch. Zakončen je otočným krytem, kterému se říká „klobouk pana starého“.

Obr. 3.

Obr. 4.

Aleš měl tehdy už práce, slávy i peněz dost; mohl se tedy konečně věnovat své pivní zálibě, na niž v chudobném mládí nebylo. I v ukájení této záliby se stal věhlasným; výsledkem bylo osobní přátelství s několika pražskými sládky – zakladateli branického pivovaru. Kvůli nim jejich zakázku provedl za pouhých symbolických 100 zlatých.

Když zrovna nemaloval v Plzni nebo v Braníku, sedal Aleš rád v pivovaru u sv. Tomáše na Malé Straně. Scházela se tam pravidelně vybraná kulturní společnost – pánové byli zřejmě recesisté a svůj pivní spolek nazvali tajemně sanskrtsky – Mahabharáta. Vedle Alše sem chodili Arbes (1840 až 1914), Vrchlický (1853–1912), Machar (1864–1942), Kvapil (1868–1950), Karásek ze Lvovic (1871–1951) a další. Hle, opět pivo jako společný jmenovatel české kultury, překlenující umělecké generace!

Mezi Alšovými přáteli-sládky měl zvláštní postavení kladenský Otakar Zachar. Byl nejen sládek, ale i spisovatel a vydavatel časopisů Hostimil a Sládek. Od Alše koupil řadu obrazů, byl svým způsobem jeho mecenášem. Zásoboval mistra svým výrobkem i volnými měnovými jednotkami. Byli si tak blízcí, že Aleš neváhal napsat si mu o zálohu: „Kasa pomalu bude již dodělávat a nezbývá tudíž, než-li abych Vás poprosil o nějaké ‚to mláto‘ na krmivo.“

Pro Zachara Aleš namaloval soubor obrazů „Život na českém pivovaru“ a řadu drobnějších věcí – např. kresbu hradů Žebráku a Točniku (obr. 3). Romantika obou těchto hradů nebyla ve středu Alšova zájmu – obraz nazval „Pivovar pod hradem Točníkem a Žebrákem“. Také svůj podpis umístil k pivovaru, nikoli k impozantním zříceninám.

Dalším polem Alšova působení byla Nová Paka, rád tam jezdil za přáteli, přední z nich byl Stanislav Sucharda (1866–1916). Když si v roce 1896 jeho sestra Anna Suchardová brala Aloise Boudu, středoškolského profesora kreslení, byl jim Aleš za svědka. Při tom vytvořil sgrafito na Suchardově domě. A ještě si našel čas pro svou zálibu – chodil po packých hospodách a kreslil rázovité hosty.

Manželům Boudovým zůstal Aleš věrný, i když se přestěhovali do Kladna. V roce 1901 se jim narodil syn Cyril, budoucí slavný malíř (1901 až 1984), a Mikoláš Aleš byl pozván za kmotra. Paní Alšová byla proti: „To ho zas čtrnáct dní nevidím,“ říkala. Teprve když se švagr Boudových Vojta Sucharda zaručil, že mistra hned po křtinách doveze do Prahy, svolila. Po křtinách se chtěl mistr projít po Kladně, Vojta Sucharda ho doprovázel. Tu Aleš povídá: „Vojto, asi čtyři domy zpátky je trafika, kup mi tam dvě viržinka a sirky. Na rohu náměstí na tebe počkám.“ Sucharda šel poslušně pro viržinka – a Aleš mezitím zmizel. Rodina ho šla samozřejmě hledat nejprve ke sládkovi Zacharovi

– ten se divil: „Aleš že je v Kladně? A já o tom nic nevím?“ Po několika dnech zoufalí Boudovi napsali paní Alšové, že se mistr ztratil. Odpověděla lakonicky: „Vždyť jsem vám říkala, že ho neuhlídáte...“ Aleš byl nezvěstný po celý týden. Teprve pak byl nalezen – samozřejmě že v pivovaru u Zachara. Po křtu v kostele ho napadlo, že před obědem ještě krátce navštíví přítele sládky – a návštěva se protáhla. A sládek ji dobře utajil. Když po čase Cyril Bouda kreslil svého kmotra Alše, do pozadí nakreslil – co jiného? – kročehlavský pivovar na Kladně (obr. 4).

S přibývajícími léty neubývalo Alšovy bujarosti. Vypráví se, že v roce 1910, když umělci slavili jmenování Maxe Švabinského profesorem Akademie, neměl Aleš dost až do rána. Pak teprve začal mluvit řečí připomínající latinu, kreslil na stůl jakési husary a – tímto výkonem zřejmě rozplameněn – vytasil šavli, vykřikl „všem hlavy dolů“ a srazil hlavy všem nepřátelům. Šavli byla pouhá hůl, ale škoda byla přece značná – Aleš roztřískal všechny láhve a sklenice, bohužel nejen ty prázdné!

V témže roce pozval mistra opat kláštera v Želivě, aby po požáru znovu vyzdobil poničenou prelaturu. Alšovi se ubytovali v hostinci, protože hostinské pokoje v klášteře nebyly ještě obnoveny. Z hostince do kláštera se šlo po hrázi rybníka. Tam to šlo bez problémů, horší to bylo zpátky. Opat a klášterní bratři dlouho hostili Alše v refektáři. Paní Alšová nemohla obavami oka zamhouřit; znala své pappenheimské a bála se, že by manžel cestou z kláštera mohl spadnout do rybníka. Uklidnila se až kolem půlnoci, když spatřila vratkou Alšovu postavu, vedenou po hrázi z každé strany jedním bílým andělem. Byli to premonstráti v řádovém rouchu, které vyslal opat, aby byli bezpečným doprovodem váženého, leč zmoženého hosta.

I kdyby tyhle Alšovy pivní historky byly pouze vymyšlené – jako že ne-

jsou, přece jeho pozitivní vztah k pivu prokážeme! Aleš měl ze všech svých námětů nejnítěrnější vztah k betlému – první betlém si nakreslil už v šesti letech. Pohlédme tedy na betlém – dílo zralého umělce:

Čeští venkované přinášejí Ježíškově to, co mají nejvzácnější. A hle, co to nese tento krčmář? Spěchá s několika napěněnými korbami posílit svou rodinu! (obr. 5) Dokladem je i Alšova vánoční gratulace z roku 1903 (obr. 6). Co jiného máme darovat nebeskému dítěti, než to, co je nám nejmilejší?!

Na závěr dva autentické citáty: Když měl Aleš chuť na pivo, říkal manželce: „Přines džbán nahořklého, ať srdce pozbude tesknosti!“

Obr. 6.

Rád s přáteli popíjel; když to někdo kritizoval, říkal: „Ať dokáží ti, co nepijí, co dokázali jsme my!“ (obr. 7).

Literatura

1. Susa Z. Karel Hynek Mácha a pivo. Pro OBC Středokluky 2003.

Obr. 7.

2. Susa Z. Bedřich Smetana a pivo. Pro OBC Středokluky 2004.

doc. MUDr. Zdeněk Susa, CSc.
II. interní klinika kardiologie
a angiologie 1. LF UK a VFN
www.vfn.cz
e-mail: ZSusa@seznam.cz

Doručeno do redakce: 5. 4. 2005